

Jelen tananyag a Szegedi Tudományegyetemen készült az Európai Unió támogatásával. Projekt azonosító: EFOP-3.4.3-16-2016-00014

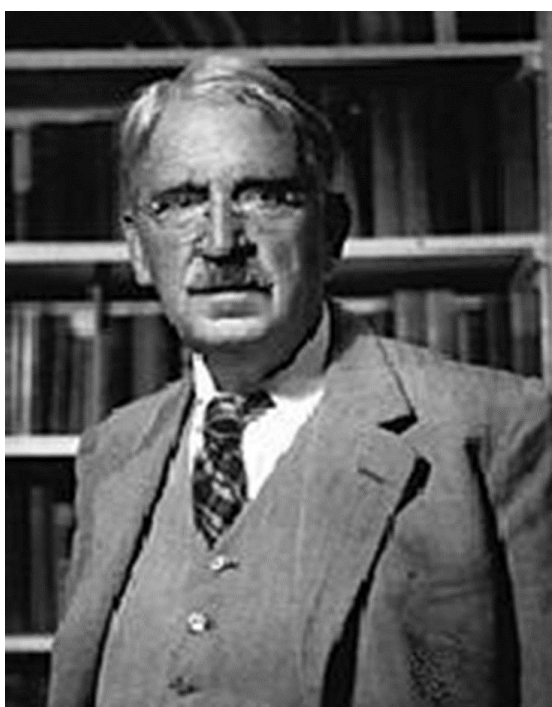

PRAGMATIZMUS

Dr. habil. Krémer Sándor

V. TÉMA OL 13: JOHN DEWEY (1859-1952) ÉLETE ÉS JELENTŐSÉGE

John Dewey, akit a *New York Times* mint „**Amerika filozófusát**” üdvözölte **90.** születésnapja alkalmából, a Vermont állambeli Burlingtonban született, 1859 október 20-án, és New York City-ben a lakásán halt meg 1952 június 1-én.

Dewey életének 92 éve alatt az amerikaiak mélyreható változásokat éltek át az élet majdnem minden területén.

- A születése körüli időkben, a polgárháború előestéjén, James Buchanan volt az elnök és Amerika még mindig nagymértékben függött a szélre, vízre és fára épülő technológiáktól.

- Fiatalsága alatt a gőz, a szén és az acél vált jellemző vonásává Amerikának.

- Halála idején pedig, a hidegháború tetőzésekor és csupán pár hónappal Dwight Eisenhower megválasztása előtt, az amerikaiak az atomtól, a műanyagtól és a tranzisztortól váltak függővé.

A Chicagói Egyetemen töltött egy évtizede alatt (1894-1904),

Dewey olyan jelentős demográfiai változások tanúja volt, amelyek magukban foglalták a munkások elégedetlenségét, az európai bevándorlók hullámait, és az afro-amerikaiak tömeges migrációját a falusias Délről a városias Északra.

A New York Cityben lévő Columbia Egyetemen töltött évei

alatt (1905-1939) részt vett az I. világháború körüli politikai eseményekben, és aktív résztvevője volt a New York Teachers' Union, a National Association for the Advancement of Colored People (NAACP) és az Amerikan Civil Liberties Union (ACLU) szervezeteknek.

1937-ben, 77 évesen Mexikóvárosba utazott, hogy elnököljön abban a vizsgálóbizottságban, amely a Moszkvai Perekben Leon Trockijt ért vádakat tárgyalta.

Korának és az azóta eltelt időnek talán minden más filozófusánál jobban megértette, hogy **a tudomány és a technológia milyen mértékben változtatta meg az ipari demokráciák intézményeit.** A filozófia és az oktatás rekonstrukciójára irányuló erőfeszítései erre a megértésre épültek. Esméi olyan forradalmiak voltak – és maradnak –, akárcsak azok az idők, amelyeket megélt.

BURLINGTON, BALTIMORE, ANN ARBOR (1875-1894)

Vermonti Egyetemen (1875-1879) olyan spekulatív filozófiai és társadalomfilozófiai kurzusokat látogatott, melyeket H. A. P. Torrey tanított. Olvasmányai között olyan progresszív folyóiratok is szerepeltek, melyek szerzői az evolúció, a pozitivizmus és az agnoszticizmus hívei voltak. Diplomaosztás után, 1879-ben a Pennsylvania állambeli Oil City-ben tanított egy iskolában. 1881-ben rövid időre visszatért Burlingtonba, hogy folytassa filozófia tanulmányait Torrey-nél.

Dewey első publikációja a *Journal of Speculative Philosophy*-ban jelent meg 1882 áprilisában. Néhány hónappal később megkezdte graduális tanulmányait a John Hopkins Egyetemen, ahol Charles S. Pierce-től logikát, G. Stanley Hall-tól pedig experimentális pszichológiát hallgatott. **Mindazonáltal valójában George Sylvester Morris neohegeliánus idealizmusa érdekelt,** ami olyan eszközökkel ruházta fel, melyekkel megbirkózhatott azzal, amit a new englandi kultúra "dualizmusának" nevezett. 1884-ben Dewey befejezte a PhD-jét és elfogadott egy tanári állást Morrisnál, aki akkoriban már a Michigani Egyetem filozófia tanszékét vezette.

Ann Arborban Dewey találkozott és beleszeretett egy intelligens, elbűvölő és társadalomfelfogását tekintve progresszív hallgatóba, Harriet Alice Chipmanbe, aki csupán néhány évvel volt idősebb nála. 1886. július 28-án házasodtak össze. Hét gyermekükből kettő még kora gyermekkorukban meghalt, és egyet adoptáltak. Házasságuk Alice halálával végződött 1927-ben. Lányuk, Jane később azt írta: "mindenekelőtt megjegyzendő, hogy mindaz, ami korábban csak a teória kérdése volt Dewey számára, eleven és közvetlen emberi jelentőséget kapott a vele (Alice-szel) való kapcsolatban."

Két esszé, melyeket a brit folyóiratban, a *Mindban* publikált 1886-ban, és az első fontosabb könyve, a *Psychology* (1887) megalapozták Dewey hírnevét. Ebben a két publikációban megkísérelte integrálni Morris neohegeliánizmusát Hall experimentális pszichológiájával. Az ő könyve volt az első experimentális pszichológiai könyv, amit egy amerikai írt. William James és mások azonban élesen kritizálták, mivel az idealizmust védte, és benne a „lélek” mint pszichológiai fogalom került alkalmazásra. Karrierjének ezen periódusa alatt **Dewey vallásról alkotott nézetei egyre inkább liberálissá váltak,** és kezdte elvetni azt a konvencionális eszmét, miszerint a fogalmak metafizikai entitások. Második fontos könyve, Leibniz *Új esszék az emberi értelemről* című munkájának kritikája, 1888-ban jelent meg.

Dewey rövid ideig a Minnesotai Egyetemen tanított 1888-ban, de amikor Morris hirtelen meghalt, visszahívták Ann Arborba. A Michigani Egyetemen töltött második periódusa alatt publikálta az *Outlines of a Critical Theory of Ethics* (1891) és a *The Study of Ethics: A Syllabus* című munkáit (1894). **Elvetette a tökéletesen tudatos abszolút szellem eszméjét, amit korábban a Morrístól tanult neohegeliánus idealizmus részeként sajátított el. Helyére pedig az eszmék olyan új konstellációja került, melyek közül néhányat William James indítványozott *The Principles of Psychology* (1890) című munkájában.** Ezen eszmék magukban foglalták azokat a hipotéziseket is, melyek szerint a tudat egy folyam, az emberi lények pedig biológiai organizmusok egy konkrét környezetben, és ezáltal felelősek habitusaikért, és bizonyos kiterjesztéssel élve, saját evolúciójukért is.

Hasonló módon érvelt Dewey mellett is, hogy David Hume elképzelése a tények és az értékek

kettéválasztásáról tarthatatlanná vált. Sőt, olyan messzire ment, hogy az etika tudományának lehetőségét javasolta. A "kell", írta a "Moral Theory and Practice"-ben (1891), önmagában egy "van". Ez maga a cselekvés "van"-ja. Dewey gyorsan szakított a tradicionális filozófia más területeivel is. Amellett kezdett érvelni, hogy metafizika nélkül is lehetséges a "közvetlen, praktikus igazságok" tudománya. Arra a konklúzióra jutott, hogy a hagyományos értelemben vett metafizika szükségtelenné vált.

CHICAGO (1894-1904)

1894-ben Dewey elfogadott egy állást a Chicagói Egyetemen. Tanszéke éppúgy magában foglalta a pszichológiát és a pedagógiát, mint a filozófiát. A pedagógia hamarosan különálló neveléseméleti tanszékké alakult, és ennek is Dewey lett a kinevezett tanszékvezetője. Rögtön maga köré gyűjtött egy csoportnyi olyan kollégát és hallgatót, köztük George Herbert Meadet és A. W. Moore-t, akik segíteni tudtak neki egy új elméleti iskola létrehozásában.

Ha Dewey gondolkodását alapvetően befolyásolta is James *Principles of Psychology*-jának kezdeti funkcionalizmusa, most Dewey volt soron, hogy átvegye a vezetést. Publikálta a "The Reflex Arc Concept in Psychology" (1896) című munkáját, amiben aláásta az inger-válasz pszichológia alapjait, és ezzel helyrehozhatatlan rombolást okozott E. B. Titchener strukturalista-introspekcionista programjában. Titchener úgy határozta meg a pszichológiát, mint az introspekció eszközeivel végzett kísérletet az elme struktúráinak feltérképezésére. Dewey egy új alternatívát ajánlott: a viselkedés olyan funkcionalista modelljét, ami az organizmust, nemcsak mint reaktív, hanem környezete vonatkozásában interaktív lényként határozta meg. Ebben az új modellben az organizmus kiválasztja és kondicionálja az őt érő stimulusokat. A struktúrát és az introspekciót Dewey modelljében a funkció és a megfigyelhető viselkedés váltotta fel.

Csaknem egy fél évszázaddal később, 1942-ben, egy 70 vezető pszichológusból álló bizottság Dewey, „The Reflex Arc Concept in Psychology” című esszéjét választotta a legfontosabb publikációnak a *Psychological Review* első 50 évfolyamából. 1899-ben Dewey egy ideig az Amerikai Pszichológiai Társaság elnöke volt.

DEWEY NEVELÉSEMÉLETÉRŐL

Deweynek a Chicagóban töltött évekből származó privát levelezése éppúgy felfedi növekvő progresszivitását a társadalmi értékek területén, mint növekvő elégedetlenségét mindazzal, amit haladásellenes tendenciának tekintett a saját egyetemén. Rendszeres résztvevőjévé vált a Jane Addams féle Hull Házban tartott eseményeknek, és szenvedélyes védelmezőjévé az oktatási reformnak, beleértve a nők koedukációját is. 1896-ban megalapította az Egyetemi Elemi Iskolát (melyet Dewey Iskolának és Laboratórium Iskolának is neveznek). 1899-ben kiadta a *The School and Society*-t, ami neveléseméletének egyik fontos összefoglalása.

A 19. század vége felé az oktatási gyakorlat többnyire két szembenálló modell egyikére helyezte a hangsúlyt. A W. T. Harris által kifejlesztett „curriculum központú” modell a tartalomra helyezte a hangsúlyt. A gyerekeket a civilizáció felgyülemlett bölcsességének befogadó tartályaiként kezelték, és ezért a memorizálás és magolás útján való tanulásra bátorították őket. A „gyerekközpontú” modellt G. Stanley Hall fejlesztette ki, aki a gyerek természetes impulzusainak kifejezését emelte ki, így a tanulást az önkifejezéssel tekintette egyenlőnek. Dewey nézete szerint ezek az ütköző álláspontok hamis választást kínálnak: a pedagógia céljának korrelációban kell lennie mind a tantárgyi anyaggal, mind az impulzussal. Az oktató munkájának egyik aspektusa, érvelése szerint, hogy megtalálja annak módjait, miként tesztelheti a curriculumot a gyerek tapasztalatán. A másik aspektusa pedig az, hogy olyan eljárásokat találjon, amelyek segítenek a gyereknek tapasztalatait a curriculumok igényeinek fényében rekonstruálni. Dewey itt alkalmazott módszere – izolálni és elvonatkoztatni az ütköző álláspontok legjobb elemeit és egy új alternatívában rekonstruálni őket - szélesebb filozófiájának márkajelvévé vált.

Dewey nevelésről alkotott filozófiája számolt az amerikai élet növekvő iparosodásával és urbanizációjával. Teljesen tudatában volt a közösségeket fenyegető számos antidemokratikus erőnek.

Az iskolákat olyan helyeknek tekintette, ahol elősegíthető a társadalmi kísérletezés és virulhat a demokratikus gyakorlat.

DEWEY A LOGIKÁRÓL

Chicagóban töltött évtizede alatt publikálta Dewey a logikáról szóló három könyve közül az elsőt. A *Studies in Logical Theory-t* (1903) hallgatóival és kollégáival együttműködve írta. Ez a könyv olyan instrumentális logikát mutatott be, ami nagyon sokat köszönhetett annak a funkcionalizmusnak, amit William James fejlesztett ki a pszichológia számára. A gondolatokat a praktikus vizsgálódások szerszámaiként hangsúlyozta. William James alig tudta fékezni lelkesedését azzal kapcsolatban, amit Dewey végzett Chicagóban. 1903-ban ezt írta Sarah Wyman Whitmannek:

„A Chicagói Egyetem az utóbbi hat hónapban learatta azokat a gyümölcsöket, amelyeket az utóbbi 10 évben érlelt John Dewey alatt. Az eredmény csodálatos - igazi iskola és igazi Gondolat. És fontos gondolat is! Hallottál valaha is hasonló városról vagy egyetemről? Itt (a Harvardon) van gondolat, de nincs iskola. A Yale-nél van iskola, de gondolat nélkül. Chicagónak mindkettő.”

NEW YORK (1904-1952)

1904 körül a növekvő nézetkülönbségek Dewey és a Chicagói Egyetem elnöke, William Rainey Harper között elérték azt a pontot, ahonnan nincs visszaút. A nézeteltérések eredményeként, amelyek a Dewey Iskola finanszírozásával és Alice Dewey igazgatói szerződésének tartamával függtek össze, mindkét Dewey lemondott posztjáról.

Deweynek szinte azonnal állást ajánlottak a **Columbia Egyetemen** New York Cityben. Filozófia professzorrá történő kinevezése 1905 februárjától szült. Kinevezték a doktorandusz képzés vezetőjévé és a Tanárképző Főiskola fakultására is. 1930-ban a filozófia emeritus professzorává nevezték ki, teljes fizetését megtartva. Dewey 80 évesen, 1939-ben ment végleg nyugdíjba, a filozófia emeritus professzoraként, és 1952-ben hunyt el.

<http://www.johndeweyociety.org/> - John Dewey Társaság honlapja

További olvasmányok:

- Martin, Jay: *The Education of John Dewey: A Biography*. New York, 2002.
- Shook, John, R.: *Dewey's Empirical Theory of Knowledge and Reality*. Nashville, Tenn., 2000.
- Alexander, Thomas M.: *John Dewey's Theory of Art, Experience, and Nature: The Horizons of Feeling*. Albany, N. Y., 1987.

Ellenőrző kérdések:

1. Mikortól élt és alkotott Dewey a Chicagói Egyetemen?
2. Miért vált jelentős tanulmánnyá Dewey ezen cikke: "**The Reflex Arc Concept in Psychology**"?